

EEN REUZENSTEEL MET HET MERK HAAN

door Lia Schouten en Aad Kleijweg

Soms worden er van een pijpenmaker bijzondere staaltjes van vakmanschap gevonden wat wij wel een meesterstuk of presentatiestuk noemen. Zo ook kwam dit exemplaar ons onder ogen tijdens de inventarisatie Schoonhoven. Dit exemplaar is weliswaar in de haven van Schoonhoven gevonden, maar we hebben geen bewijzen gevonden dat hij daar ook daadwerkelijk gemaakt is. Het is getorste steel van gigantisch formaat. De lengte van het stuk steel is ongeveer 16 cm. De doorsnee van de steel aan het dikste eind bedraagt ongeveer 4 cm en de doorsnee van het dunste eind ongeveer 2 cm. De bol heeft ongeveer een doorsnee van 5 cm. Vergelijkte wij de doorsnee van een gemiddelde pijpensteel uit die tijd dan komen we ongeveer aan 6 a 7 mm. Om een indruk te krijgen hoe groot de steel is hebben een pijpenkopje met getorste steel uit ongeveer dezelfde tijd er bij geplaatst op afbeelding 1. Het lijkt erop dat de twee stelen door een bol klei aan elkaar verbonden zijn. De bol is geheel overdekt met hielmerkjes met een stappend haantje. De steel moet toebehoord hebben aan een gigantische pijp. Er wordt aangenomen dat dit soort reuzenpijpen bedoeld waren voor reclaimedoeleinde. Onder voorbehoud schatten we de datering van het meesterstuk zo rond 1700 - 1730.

Afbeelding 1.

Uiteraard hebben we gezocht of er in Schoonhoven het merk de Haan als hielmerk is gebruikt maar daar zijn geen bewijzen van gevonden. Wel hebben we het Haantje als zijmerk gevonden met de initialen PVV die mogelijk toegeschreven kunnen worden aan de pijpenmaker Pieter van Vliet. Ook in Utrecht zien we het haantje wel terug als zijmerk. Überhaupt staat Schoonhoven meer bekend om zijn zijmerken als hielmerken. Van Gouda is het merk Haan wel bekend en als onze datering klopt

zouden de pijpenmakers Servaes Mourits Bouvaert werkzaam van ongeveer 1665 tot 1709 en Jan de Bock 1708 tot 1735 in aanmerking kunnen komen. Vergelijken we de hielmerkjes met haan die op pijpen zijn gevonden dan zien ze er echter qua uiterlijk wel anders uit. Het zal voorlopig nog wel een raadsel blijven waar het stuk is gemaakt en hoe het in de haven van Schoonhoven terecht is gekomen. Ondanks dat het waarschijnlijk nooit de bedoeling is geweest uit deze reuzenpijp te gaan roken is goed te zien op afbeelding 4 dat het rookkanaal doorliep.

Een vergelijkbaar meesterstuk wat betreft overdekt zijn met hielmerkjes zien we beschreven in De Kleipijp als Bodemvondst door Fred Tijmstra. In dit geval gaat het om een presentatiepijp in de vorm van een koopvaardijship. Dit schip is geheel overdekt met het hielmerk staande Leeuw die toegewezen wordt aan een lokale pijpenmaker uit Enkhuizen of Hoorn. Ook in het boekje 25 eeuwen roken van Benedict Goes zien we van ditzelfde stuk een mooie foto afgebeeld staan

Afbeelding 2.

Ondanks dat deze vondst nog een hoop vragen oproept kunnen we een vondst als deze wel als zeer bijzonder beschouwen.

Afbeelding 3. Detailfoto van de merkjes op de bol.

1a Collectie: Lia Schouten

1b Schoonhoven

2a -

2b -

2c -

2d -

2e -

2f -

2g -

2h -

3a Getorst

Bol met hielmerkjes Haan

3b Ongeglasd

3c

4 1700 - 1730

5 -

6 ?

7 -

Afbeelding 4.

LITERATUUR:

Meulen J. van der (1988). De kleipijp als bodemvondst. Jubileumuitgave van de PKN. Hoofdstuk Leiden

Benedict Goes (1993). 25 Eeuwen roken. De verwonderlijke vormgeving van de Pijp. Leiden

FOTOGRAFIE:

Jan van Oostveen, Mark Schouten en Aad Kleijweg